

Dit schaadt het kind

Een kind kan straks afstammen van twee vrouwen, als de Eerste Kamer instemt met de wet die dat mogelijk maakt. Dat is niet in het belang van het kind, zegt Dorien Pessers.

DORIEN PESSERS

In Frankrijk woedt op dit moment een heftig debat over de invoering van het homohuwelijk. De opwinding betreft vooral de positie van kinderen die binnen het homohuwelijk worden geboren. Mag de echtgenote van de biologische moeder deze kinderen adopteren?

In Nederland zijn we intussen al enkele stappen verder. Bij de Eerste Kamer ligt op dit moment het wetsvoorstel Lesbisch ouderschap van rechtswege, dat het mogelijk maakt dat kinderen automatisch afstammen van twee gehuwde vrouwen die gebruik hebben gemaakt van een onbekende spermadonor.

Afstamming van twee vrouwen: een revolutionaire fictie is het zeker. Maar in het afstammingsrecht bestaan wel meer ficties. De bekendste is dat kinderen binnen het heterohuwelijk geboren altijd van de echtgenoot van de moeder afstammen. Ook adoptie creëert de fictie van afstamming. Bovendien kan een niet-biologische vader het kind als het zijne erkennen.

Ficties worden ingezet wanneer belangen op het spel staan. In het afstammingsrecht is dat het belang van het kind om in een bestaande genealogische structuur ter wereld te komen. Daarbinnen krijgt het kind zijn vaste plaats toegewezen temidden van zijn ouders en grootouders en overige verwanten. Deze invoe-

ging van kinderen in een familiale structuur is van zo'n groot belang dat daar waar familie ontbreekt of onbekend is, deze gefingeerd kan worden. Doel is dat het kind niet de tragische status van een bastaard wacht, maar dat het – net als andere kinderen – twee verantwoordelijke ouders en een familie krijgt.

De afstammingsficties verzachten weliswaar het leed van het kind dat geen contact heeft met zijn biologische ouders, maar nemen dat leed niet weg. Adoptiekinderen weten er alles van. En inmiddels doen ook donorkinderen dat. In boeken, documentaires, interviews en op internet verhalen ze over hun zoektocht naar hun biologische vaders en naar hun halfbroers en -zusjes die met het sperma van de dezelfde donor zijn verwekt. Ook al worden zij nog zo liefdevol opgevoed door hun niet-biologische ouders, in te veel gevallen voelen deze kinderen een fundamenteel gemis.

De vraag is nu of ook juridische afstamming

van twee vrouwen een fictie in het belang van het kind is, zoals de wetgever uitdrukkelijk stelt. Om die vraag te kunnen beantwoorden, onderscheiden we de verschillende functies van het afstammingsrecht. De eerste functie is een maatschappelijke. De invoering van kinderen in een genealogische structuur maakt het mogelijk het kind te identificeren. De staatsbureaucratie wil weten wie wie is.

De tweede functie is een sociaal-psychologische. De samenleving heeft er belang bij dat kinderen een liefdevolle verzorging en opvoeding krijgen. En naar de ervaring leert is de familie daartoe de beste omgeving. Wat betreft deze twee functies is er niets mis met het wetsvoorstel Lesbisch ouderschap van rechtswege.

De derde functie van het afstammingsrecht is het verschaffen van een persoonlijke, narrative identiteit. Het kind moet antwoord kunnen geven op de vraag: wie ben jij eigenlijk? Het kind kan dan antwoorden met een verhaal over zijn familie, over de familieleden, de familiealbums, de familie-eer, de familieschande, kortom over de genealogische geschiedenis die aan hem voorafging, waaruit hij voortkwam en die hem zijn persoonlijke identiteit verschaft.

Ik vraag me af of in dit opzicht de fictie van afstamming van twee vrouwen in het belang van het kind is. Volgens het familierecht in elk geval niet. ►

Dorien Pessers is als hoogleraar verbonden aan de faculteiten rechtsgeleerdheid van de UvA en de VU. Zij is voorzitter van het Centre of Children's Rights, UvA.

Hadden onbekende spermadonoren wel zulke goede bedoelingen? Zaad geven gold als 'geintje van studenten'. Dat was een erg onverantwoordelijk geintje

Naar aanleiding van de vele procedures die adoptiekinderen en andere kinderen die niet weten wie hun biologische ouders zijn hebben gevoerd voor de Nederlandse en Europese rechter, is het recht op een persoonlijke, narratieve identiteit zelfs als een algemeen persoonlijkheidsrecht en daarmee als een fundamenteel recht erkend.

Vooraf het fameuze artikel 8 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens is hier van belang. Het gaat over de persoonlijke levenssfeer en over het recht om daarbinnen 'in waarheid te leven', zodat de persoonlijke identiteit zo onbelast mogelijk tot ontwikkeling kan komen.

Dit recht wordt nog eens bevestigd in artikel 7 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat bepaalt dat elk kind er recht op heeft zijn eigen ouders te kennen en door hen te worden verzorgd en opgevoed. Artikel 8 van hetzelfde Verdrag benadrukt nogmaals het belang van een persoonlijke identiteit – ontleend aan familiebanden. De staat heeft volgens dit artikel de plicht om de familiale identiteit te herstellen als het kind daarvan beroofd is.

Kortom, bloedverwantschap speelt een grotere rol in het afstammingsrecht dan de voorstanders van fictieve afstamming van twee vrouwen ons willen doen geloven. Deze beweren dat bloedverwantschap maar betrekkelijk

van belang is. Een kind zou alleen liefde en nestwarmte nodig hebben, en het maakt niet uit wie die geven: de biologische ouders of ouders die met behulp van een onbekende donor een kind hebben gekregen. Maar dit argument gaat voorbij aan de behoefte van het kind zich in de continuïteit van een lange familielijn te kunnen plaatsen en een antwoord te vinden op de existentiële vraag 'wie ben ik eigenlijk'?

Adoptie voorziet in situaties waarin het leed van het kind dat zijn biologische ouders niet kent en daar geen contact mee heeft, reeds is geschied. Een fictieve afstamming van zijn adoptie-ouders compenseert dat leed.

Maar in de nieuwe fictie van afstamming van twee vrouwen wordt hetzelfde leed willens en wetens door de moeders gecreëerd. Door gebruik te maken van een onbekende donor, schrijven zij de vader van meet af aan weg uit het leven van het kind.

Het is de vraag of de wetgever deze verduistering van het vaderschap op voorhand mag legitimeren. De fictie van afstamming van twee vrouwen lijkt in dit opzicht meer in het belang van de wensouders dan in het belang van het kind.

De wetgever is zich daarvan wel bewust, maar hij meent dat dankzij de Wet Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting de kinderen niet van hun biologische wortels zijn afgesne-

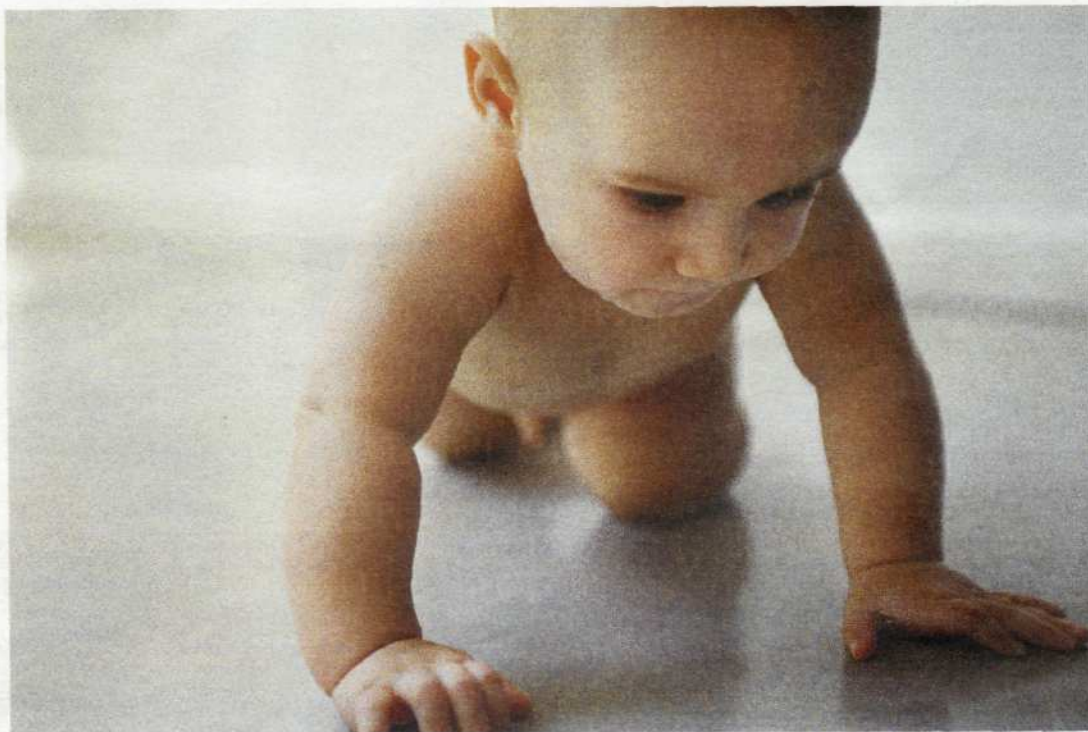
den. Krachtens deze wet kunnen kinderen die in een kliniek met behulp van een onbekende sperma- of eiceldonor zijn verwekt, vanaf hun zestiende levensjaar enkele summere gegevens opvragen over hun biologische vader of moeder, zoals nationaliteit, sociale en etnische herkomst, opleiding en beroep. Het kind kan ook een verzoek tot contact met zijn biologische ouder indienen bij de Stichting die de donorgegevens bewaart.

Als de donor dat contact weigert, kan het kind vervolgens naar de rechter gaan. Die weegt dan de belangen van donor en kind af, waarbij de belangen van het kind het meeste gewicht in de schaal leggen.

Deze wet uit 2002 – waarin de anonimiteit van de donor beperkt wordt opgeheven – werd voorgesteld als een belangrijke tegemoetkoming aan de rechten van het kind. Maar doet deze wet méér dan het geweten van de ouders sussen en de praktijk van onbekend ouderschap legitimeren?

Voor het kind betekent de Wet Donorgegevens niet anders dan een tragische zoektocht naar zijn biologische vader of moeder. Bovendien blijkt de wet in de praktijk gebrekkig te functioneren. Klinieken zijn slordig in het aanleveren van de donorgegevens. Ze blijken vaak niet eens op de hoogte van de strekking van de wet. ►

Wel goed voor het kind zou zijn als het juridisch een vader en twee moeders kan krijgen

Zo vertelde Bart Fauser, hoogleraar voortplantingsgeneeskunde aan het Utrecht Medisch Centrum, dat hij vooral sperma uit Denemarken en eicellen uit België gebruikt om wensouders aan een kind te helpen (*Trouw*, 8 september 2012). Na de invoering van de Wet Donorgegevens nam het sperma-aanbod zo drastisch af dat hij wel gedwongen was om sperma en eicellen te importeren.

Moeten de kinderen die in Fausers kliniek worden geconcipieerd eerst Deens leren voordat zij hun zoektocht naar hun biologische vader kunnen aanvangen? Is het resultaat van deze import van ei of zaad uit het buitenland niet dat de wet *de facto* wordt ontdoken?

Wanneer de Tweede Kamer werkelijk het belang van het kind tot uitgangspunt had genomen bij de behandeling van het wetsvoorstel Lesbisch ouderschap van rechtswege, dan zou het gebruik van onbekende sperma- en eiceldonaties kritisch zijn getoetst aan het recht van het kind om 'in waarheid te leven'.

De conclusie had dan wel eens kunnen zijn dat onbekende sperma- en eiceldonaties onrechtmatig zijn jegens het kind.

Want is het wel terecht dat deze donaties op één lijn worden gesteld met donaties van bloed en organen, en dus uitsluitend in een medische context worden beschouwd? Donatie van bloed brengt immers geen bloedverwantschap

tot stand. Een donatie van ei of zaad doet dat wel.

Daarom horen deze donaties niet alleen in een medische context, maar primair in het familierecht thuis. Daardoor verandert de positie van donoren drastisch. Zij kunnen nu niet meer volstaan met het argument dat zij geen intentie hebben om vader of moeder te worden en daarom geen contact wensen met hun kind. In het familierecht worden verwekkers (op grond van het beginsel van ouderlijke verantwoordelijkheid) aansprakelijk gesteld voor de gevolgen van hun daden: het voortbrengen van een kind dat een rechtens beschermd belang heeft zijn vader of moeder te kennen en daar minstens contact mee te kunnen onderhouden.

Uitgaande van het familierecht kunnen donoren ook niet meer volstaan met een beroep op hun goede bedoelingen. Van onbekende spermadonoren zijn die goede bedoelingen sowieso kwestieus. Tot aan de opheffing van hun anonimiteit was spermadonatie – in de woorden van Fauser – 'een geintje van studenten'. Een onverantwoordelijk geintje overigens, want de studenten hadden geen enkel zicht op de omgeving en omstandigheden waarin hun kinderen – en dat konden er tientallen zijn – zouden opgroeien.

Is dezelfde onverschilligheid en onverantwoordelijkheid voor het eigen nageslacht niet

alle onbekende donoren van sperma en eicellen te verwijten? Hoe altruïstisch is hun donatie eigenlijk?

Kortom, wanneer de wetgever werkelijk het belang van het kind zou behartigen, dan zou hij het gebruik van onbekende donaties ontmoedigen in plaats van legitimeren.

Een dergelijk ontmoedigingsbeleid zou overigens de uitkomst kunnen zijn van het interessante verzoek van de Tweede Kamer aan de staatssecretaris om een studie te laten verrichten naar de mogelijkheid van meervoudig juridisch ouderschap: een kind dat niet van twee, maar van drie ouders afstamt.

Ook die fictie zou revolutionair zijn, maar wel een die aan de belangen van het kind tegemoetkomt omdat ook aan de biologische werkelijkheid recht wordt gedaan.

De donor kan niet meer het bestaan van zijn kind ontkennen. De wensouders kunnen niet meer het bestaan van de biologische ouder ontkennen. Alle bij de voortplanting betrokken partijen worden medeverantwoordelijk voor het kind. Het kind krijgt een optimale inbedding in drie familielijnen en wordt niet beroofd van zijn genealogische, narratieve identiteit.

Anders dan het wetsvoorstel Lesbisch ouderschap van rechtswege, voldoet meervoudig ouderschap aan alle functies van het afstammingsrecht. ■